

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Szathmári Attila

Hivatásos sport a társadalmi jóllét szolgálatában:

A fenntartható (slow) sport koncepciója

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Kocsis Tamás Ph.D.

egyetemi docens

Budapest, 2021

Gazdaságföldrajz, Geoökonómia és Fenntartható Fejlődés Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Szathmári Attila

Hivatásos sport a társadalmi jóllét szolgálatában:

A fenntartható (slow) sport koncepciója

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Kocsis Tamás Ph.D.

egyetemi docens

© Szathmári Attila

Tartalomjegyzék

1.	Bevezetés.....	5
1.1	Előszó.....	5
1.2	Absztrakt.....	5
1.3	Kutatási keret	6
1.4	Elméleti háttér.....	8
1.4.1	Fenntarthatóság: válasz az erőforrások kimerülésére	8
1.4.2	A hivatásos sport és szabadidősport kettőssége.....	11
1.4.3	A fenntarthatóság, sportolói identitás és a hivatásos sport kapcsolata	12
1.4.4	Az erős fenntarthatóság a hivatásos sport és szabadidősport rendszerszintű vizsgálata a természet, társadalom és gazdaság keretében.....	15
2.	Módszertan	16
2.1	Kvalitatív kutatás	17
2.2	Kvantitatív kutatás.....	19
3.	Eredmények.....	21
3.1	A kvalitatív kutatás eredményei	21
3.1.1	Első-szintű értelmezés: a hivatásos sport legfontosabb elemei	21
3.2	A kvantitatív kutatás eredményei	24
3.3	A fenntartható (slow) sport főbb összetevői.....	26
4.	Összegzés, további kérdések, várható eredmények	27
5.	Hivatkozások jegyzéke.....	30

Mottó:

„Mert, ha egy értékrend tartósan működési zavarokkal küzd a társadalmi gyakorlatban, akkor előbb-utóbb megindul a benne levő értékek társadalmi eróziója; fokozatosan elvesztik hitelüket, gyöngül vonzerejük, nem képesek már vezérelni az emberi tudatot s magatartást; de arra nagyon is képesek, hogy a hivatalos rituálé kegyeszeivé válva akadályozzák új, működőképes értékek kialakulását. Az értékrend megújulását.”

/Hankiss Elemér, 1983 - Társadalmi csapdák, Diagnózisok,

Magvető Kiadó, Budapest, 248.o./

1. Bevezetés

1.1 Előszó

Noha soha nem voltam hivatásos sportoló, a sport, mint téma mindig is foglalkoztatott. Sportkommentátorként folyamatosan kapcsolatba kerültem aktív, vagy már visszavonult hivatásos sportolókkal, együtt dolgoztam velük különböző műsorokon, közvetítéseken. A velük folytatott informális beszélgetések jelentették az első impulzust azzal kapcsolatban, hogy érdemes lenne ezt a bizonyos szempontból különleges világot más szempontból is vizsgálni. Hogy az elemzés terén a fenntarthatóságra és a társadalmi vonatkozásokra helyezném a hangsúlyt, ahhoz fontos lökést adott egy könyv, Serge Latouche: Nemnövekedés diszkrét bája (2011), amely lényegi, addig nem látott összefüggésekre hívta fel a figyelmem. A kutatást az a felismerés és ellentmondás indította el bennem, amelyet a hivatásos sportolók élete kapcsán tapasztaltam. Nevezetesen, hogy noha elért teljesítményükkel példaképpé váltak, sokan közülük mégsem tekintették teljesnek, harmonikusnak, újra ugyanígy megelégedőnek a tapasztaltakat. Vajon miért alakult ki ez a kettősség, ténylegesen létezik-e? Mennyire „fair”, hogy olyanok lehetnek a fiatalok példaképei, akik nem követnék a saját útjukat, nem tennék mindezt újra? Mit is jelenthet ez pontosan? És mi hiányzhat ahhoz, hogy követendő, megismétlendő legyen ez az út? Egyéni, sportolói nézőpontból a jóllétet (életminőség) kapcsoltam a dilemmához, ami disszonanciaként jelent meg a hivatásos sportolóknál. Rendszerszinten (mert úgy éreztem, hogy a probléma nem egyedi és nem egyéni) pedig a fenntarthatóságot, amelyet megfelelő vizsgálódási keretként alkalmaztam az ellentmondás megértéséhez, későbbiekben pedig a feloldásához. A probléma több határterületet érint, hiszen a pszichológia és szociológia is erősen megjelenik a gazdálkodástudomány mellett.

Ezekből alakult ki doktori kutatásom alapja, melyet az elkövetkező oldalakon részletesebben kifejték.

1.2 Absztrakt

A kutatás a hivatásos sportolók egyéni tapasztalatainak felfejtéséből és a fenntarthatóság/jóllét szakirodalmának megismerésével indult, melyek elvezettek oda, hogy a felismeréseket egymás mellé állítsam a külső szemlélők (érintettek) nézeteivel. Ez lett a kérdőíves kutatás, amely már rendszerszintű elemzést és koncepció-építést is lehetővé tett. A PCA (főkomponenselemzés) komponensek (jövő, közösség, dekommodifikáció (nem-áruforma, teljesítmény) és IPA-elemzés elvezetett azokhoz a kulcstényezőkhöz, melyek nélkülözhetetlennek tűnnek a

fenntartható sport, mint rendszer és a minél teljesebb, harmonikusabb egyéni-sportolói jóllét és ezen keresztül a társadalmi jóllét eléréséhez. Közben pedig a sportolói identitás és backcasting kutatás keretében egy fenntartható vízió kutatása is megvalósult, ám ezek már túlmutatnak a doktori disszertáció keretein.

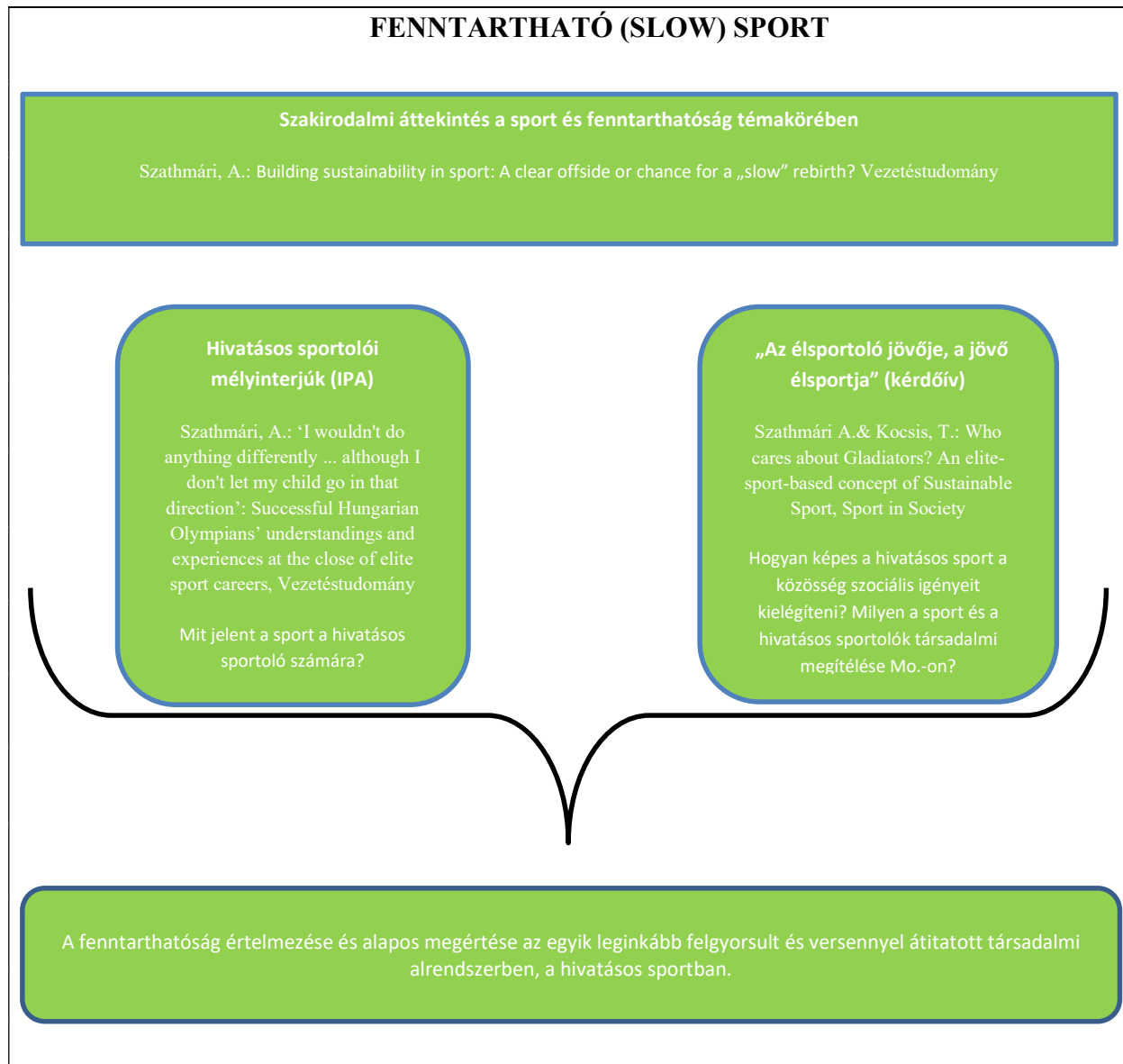
1.3 Kutatási keret

Összefoglalóm három cikkre épül:

1. *Attila Szathmári: Building sustainability in sport: A clear offside or chance for a „slow” rebirth? (Vezetéstudomány / Budapest Management Review, XLVIII. ÉVF. 2017. 11. SZÁM/ ISSN 0133-0179. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.11.04>). A cikk célja, a sport és fenntarthatóság elméleti keretének, kapcsolódási pontjainak megmutatása, jóllétre gyakorolt hatásának elemzése.*
2. *Attila Szathmári & Tamás Kocsis: Who cares about Gladiators? An elite-sport-based concept of Sustainable Sport. (Sport in Society, <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1832470>). A tanulmány célja a fenntartható sport fogalmának meghatározása a hivatásos sport és fenntarthatóság kapcsolatának bemutatása okán.*
3. *Attila Szathmári: ‘I wouldn’t do anything differently ... although I don’t let my child go in that direction’: Successful Hungarian Olympians’ understandings and experiences at the close of elite sport careers. Vezetéstudomány / Budapest Management Review, 52(5), 68–78. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2021.05.06>) A cikk célja feltárni, hogy az identitásépítés milyen aspektusai befolyásolják a hivatásos sportolók identitását és egyéni fenntarthatóságát?*

1.ábra

Kutatási fókuszok és publikációk kapcsolata

Kutatásom középpontjában az a kérdés áll, hogy: mikor tekinthető a hivatásos sport, mint társadalmi alrendszer fenntarthatónak, és milyen feltételekkel állítható az egyéni és társadalmi jóllét szolgálatába? Középpontjában a sport leginkább figyelemmel kísért szelete, a hivatásos sport áll. Ezt a fenntarthatóság, a 'slow' és a Nemnövekedés, mint elméleti keret segítségével vizsgálom mélyinterjúk kvalitatív elemzésével és kérdőíves adatgyűjtéssel. A kutatási cél a fenntarthatóság és a hivatásos sport kapcsolatának vizsgálata, a létező problémák megértése és a fenntartható sport alapelemeinek feltárása. Továbbá a Fenntartható ('slow') - sport

koncepciójának megalkotása és kiterjesztése a tágabb értelemben vett környezetre, a társadalomra és gazdasági életre, ezzel segítve egy fenntarthatóbb modell kialakítását.

1.4 Elméleti háttér

1.4.1 Fenntarthatóság: válasz az erőforrások kimerülésére

A fenntarthatóság fogalma addig, amíg csak a természeti környezetre vonatkoztatták, könnyen megfogható volt. Igaz, magát a szót csak pár évtizede használják, tartalma már a XVIII. században Malthusnál (1798) felmerült. Ő arról elmélkedett, hogy Nagy-Britannia lakosságának ilyen ütemű növekedésével a szükségletek hogyan lesznek kielégíthetők a limitált földterületen megtermelhető javakból. Aztán a XIX. században Jevons (1865) már a növekvő energiafogyasztás kapcsán szólt a kimerülő szénkészletekről. Míg a Brundtland riportban (1987) megfogalmazták:

„Kielégíteni a jelen generáció szükségleteit, úgy, hogy a jövő generációja is képes legyen azt megtenni.”

Azaz, az, hogy ne veszélyeztessük túlfogyasztással unokáink jólétét, már nem csak a természeti környezetre vonatkozott. Két fontos meghatározás: a szükséglet és az erőforrások szűkössége kapcsolatba állította a szegénységet, a természeti környezet és a társadalmi egyenlőség kérdését. Ám a mondat így is több kérdést felvet. Tényleg ki kell-e elégíteni a felmerülő szükségletet, illetve honnan tudhatjuk, hogy mi lesz a jövő generációjának méltányolható szükséglete?

Littig és Giessler (2005) még az ökológiai rendszer és az erőforrások megőrzését állította a fenntarthatóság fókuszába és ennek elérésére az emberek életmódjában szeretett volna változásokat előidézni. Később nyilvánvalóvá vált, hogy pusztán az ökológiailag stabil és egészséges környezet nem elégséges az emberi szükségletek kielégítéséhez, hanem ennek gazdasági, szociális és kulturális aspektusát is célszerű vizsgálni. Az egymástól ugyan független, ám mégis összekapcsolódó gazdasági, társadalmi és környezeti rendszereknek hosszú távon stabilnak kell maradniuk ahhoz, hogy a civilizáció vívmányai megmaradhassanak.

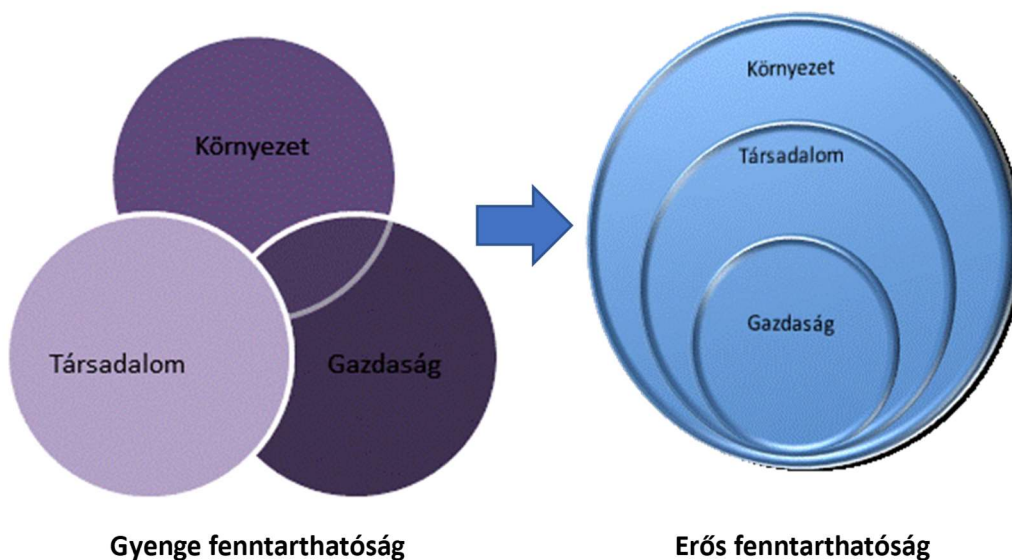
A fenntarthatóság fogalomköre így hárompilléresre bővült, melyben a környezeti szempont mellett a gazdasági és társadalmi is fontos szerepet kap. (Sőt, Roth és Valentinov (2020) még ezen is túlmutatva egymással kölcsönhatásban lévő társadalmi alrendszerek, mint a vallás, egészség, gazdaság, tudomány, művészet, média, politika, jog, oktatás és sport, illetve ezek egyedi környezetéről, egyedi fenntarthatóságáról értekeznek) Ezekkel a bővítésekkel az értelmezési lehetőségek széles tárháza nyílt meg. Jones, Selby és Sterling (2010) szerint olyan feltételeknek kell teljesülnie, hogy az ember és környezete kölcsönös jólétben, biztonságban és

a túlélés esélyével tudjon létezni. Jóval általánosabban Senge (2008) azt javasolta, hogy a fenntarthatóságba tartozzon bele minden, ami a jövő egészséges közösségi létéhez hozzájárul. McMichael és kollégái (2003) pedig arra a következtetésre jutottak, hogy maximalizálni kell annak az esélyét, hogy a környezet és társadalmi feltételek segítsék a biztonság, a jólét és az egészség elérését. Ehrenfeld (1978) mindezeket korábban a biodiverzitás, az emberi jogok, az egyenlőség, a nyitottság és - többek között - a tisztelet dimenziókkal látta el.

Retorikai síkon, a mindennapi nyelvhasználatban gazdasági, környezeti és szociális kérdésekben a fenntarthatóság divatszóvá vált, viszont a tudományos nyelvvezetben komoly diskurzus övezi, hogy mit is jelent pontosan. Noha ennek megvitatása a kutatásom keretein túlmutat, a téma szempontjából egy meghatározott eleme részletesebb kifejtést igényel. A fenntarthatóság gyenge és erős értelmezése (Málovics & Bajmócy, 2009) közötti különbség meghatározó a kutatás egyes elemeinek értelmezésében. Az elkülönítés először Pearce (1989) munkájában jelent meg, majd – többek között – Neumeyer (1999) elemezte részletesebben a gyenge és erős fenntarthatóság különbözőségét:

2.ábra

Gyenge és erős fenntarthatóság

A gyenge és erős fenntarthatóság közti különbséget a kutatók jellemzően a természeti és a mesterséges tőke viszonyában látják. A gyenge fenntarthatóság elmélete értelmében a természeti és a mesterséges tőke egymással alapvetően helyettesítő viszonyban áll. Így a fenntarthatóság kritériumának teljesítéséhez elég, ha a két tőketípus együttes értéke nem

csökken, azaz a természeti erőforrás megsemmisülésével legalább ugyanolyan értékű mesterséges tőke jön létre. Az erős fenntarthatóság elmélete értelmében a természeti tőke mesterséges tőkével nem, vagy csupán nagyon kis mértékben helyettesíthető, és ezért abszolút külső fenntarthatósági korlátot alkot, amelynek egy minimális szintjét meg kell őrizni a jövő generációk jólléte, a fenntarthatóság érdekében. Ez egyben azt is jelenti, hogy a gyenge fenntarthatóság esetén a gazdasági növekedés elfogadható, az erős értelmezés szerint a fenntarthatóság megállapodott (Daly, 1977) vagy nemnövekedés-orientált (Latouche, 2011) gazdasággal értelmezhető. Ennek következtében az ökológiai közgazdaságtanban megkérdőjeleződik a természet pénzbeli értékelése és a döntések hatékonyság- és optimumelvűsége – a jólét optimalizációja, illetve a hatékony allokáció nem is elsőrangú célok. Norton és szerzőtársai (1998) ezeket csupán a harmadik helyre rangsorolja az ökológiai fenntarthatóság és az igazságos (generáción belüli) elosztás mögé. De ha a mesterséges és a természeti tőke inkább egymás kiegészítői, semmint helyettesítői, ahogy azt az ökológiai közgazdászok állítják, akkor a gazdasági alrendszer terjeszkedése még szorosabban behatárolt. Nincs értelme az ember alkotta tőke növelésének a megmaradó természeti tőke rovására, ha egyszer a kétféle tőke egymás kiegészítője. Lényeges elem a szociális igazságosság, amelynek az alapja a lehetőségekhez való hozzáférés esélyegyenlőségének biztosítása, és a társadalmi terhekből való közös részesedés; az életminőség folytonos javítására való törekvés, amely magában foglalja az egészséget - a teljes testi, lelki és szociális jólétet -, s ehhez kapcsolódóan az anyagi jólétet, az egészséges környezeti feltételeket, a demokratikus jogokat, a biztonságot, a mindenki számára elérhető oktatást stb.

A gazdaság és társadalom közötti kapcsolatot feltérképezve Polányi Károly (2001/1944) 'nagy átalakulásként' írta le azt a folyamatot, ahogy a társadalmat rendező magatartási elvek közül a piaci séma vált meghatározóvá, a társadalmi rendszer átalakult a piacgazdaság törvényei által szabályozott társadalmi rendszerré. Ebben a rendszerben a globális vállalatok társadalmi felelőssége az, hogy önkorlátozással olyan társadalmi védőháló teremtéséhez járuljanak hozzá, amely megtartja a munkaerőt emberi entitásában, azaz emberi tulajdonságainak összességében, hozzá kell járulnia a természet széthullásának megelőzéséhez, és elfogadnia a pénzrendszer társadalmi, közösségi irányítottságát (Szalay, 2008). A felelős gondolkodás tehát túlmutat a csupán a részvényesek érdekeinek megfelelő jövedelemtermelésen, hanem magába foglalja a gazdasági mellett a környezeti és a társadalmi szempontú előnyök összhangjának megteremtését is (Freeman, 1984). Ez vezetett el a fenntarthatóság kérdéséhez, amely erős vagy gyenge jelzővel illelhető (Daly, 1977; Kerekes et al., 2018); és a társadalmi jövőképességhez

(Szántó, 2018), ahol az emberi szükségletek kontrollja belső vagy külső is lehet (Kocsis, 2018; Heikkurinen et al., 2016).

1.4.2 A hivatásos sport és szabadidősport kettőssége

A XX. század második felében a globalizáció erősödésével, a televízió térnyerésével, a szabadidő megnövekedésével, valamint a fogyasztási szokások megváltozása révén egyre inkább üzletté vált a sport (András et al., 2019). A jelenkori társadalomban, és ezen belül a sport világában zajló folyamatokat egyaránt meghatározza a globalizáció, mint kulturális, gazdasági jelenség, a kapitalizmus, mint gazdasági rendszer és mint a „dolgok működésének logikája”, az infokommunikációs forradalom, valamint a fogyasztói társadalomként aposztrofált, meglehetősen felgyorsult létmód, és ebben a kontextusban a sport korábban létező társadalmi funkciói is megváltozni látszanak (Dóczi, 2011). Ugyanakkor, a fenti konstellációból adódó válságjelenségek, mint például a globális klímaváltozás és az ebből (is) következő környezeti katasztrófák, a Covid-19 pandémia, és a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségek folytonos növekedése, egyre gyötrőbb kérdésként vetítik elénk a fenntarthatóság dilemmáját.

A sport hivatalos definíciója a tevékenység fizikai és mentális tényezőit emeli ki:

„Minden fizikai tevékenység, amely esetenként vagy szervezett formában a fizikai és szellemi erőnlét fejlesztését szolgálja, társadalmi kapcsolatok teremtése vagy különböző szintű versenyeken eredmények elérése céljából” (European Sports Charter, 1992).

A fogalmi meghatározás egyszerre nagyon tág, és nagyon szűk. Ezért is volt szükségszerű ezt a keretet tovább bontani, és feltenni közgazdasági szempontból azt a kérdést, hogy mi a csere tárgya? Ezen kérdés mentén Dénes és Misovitz (1994) illetve Nagy (1995) élesen elkülönítette a mások sportolását, a szórakoztatást csere tárgyává tevő hivatásos vagy professzionális (elit-, teljesítmény-, látvány-) sportot a rekreációs vagy szabadidősporttól, ahol a testmozgás jelenti a csere tárgyat. A kifejezés jól mutatja a kettő közötti fő különbségeket, hiszen előbbiben a sportoló pénzt kap tevékenységéért a sportolásért, amelyet hivatásként űz. Utóbbiban viszont általánosan elfogadott az egészségmegőrzés szerepe. Fogyasztói szempontból tehát egy aktív-passzív határvonal került meghúzásra (a pontos magyar terminusok meghatározása jövőbeli feladat lehet - 1. táblázat).

1. táblázat

Hivatásos sport és szabadidősport összehasonlítása

	ELITE SPORT	LEISURE SPORT
LABELS	PROFESSIONAL SPORT	AMATEUR SPORT
	WESTERN LOGIC	EASTERN LOGIC
	HEROIC ORIENTATION	AESTHETIC ORIENTATION
	POWER & PERFORMANCE	PLEASURE & PARTICIPATION
ACTIVITY	Profession Competitive	Hobby Non-competitive
GOAL	Income Progress Performance	Recreation Health Community
ATHLETE'S ROLE	Workforce Competitor	Consumer Participant
EXCHANGE	Attention Attraction	Doing sport Equipment
CHARACTERISTICS	Training Selection Exclusive opposites Peak form Accelerated	Cooperation Involvement Complementary opposites Fun Slow

(Forrás: saját szerkesztés Dénes & Misovitz (1994); Nagy (1995); Horne et al., (2005); Coakley (1994, 2016); Pang&Macdonald (2016); Kocsis&Szathmári (2020) alapján.)

1.4.3 A fenntarthatóság, sportolói identitás és a hivatásos sport kapcsolata

A fenntarthatóság egyik alappillére (a gazdasági és környezeti mellett) a társadalmi fenntarthatóság, melynek kulcsszavai az életminőség, oktatás, egyenlőség, közösségek fejlesztése stb. Ezek azok az értékek, amelyek most és a jövő generációk számára egyaránt fontosak. Kulcsfilozófiai eleme a „slow”, stratégiai jelentőségű mind a környezet, mind a jóllét szempontjából. Szoros kapcsolatban áll a Nemnövekedés eszmerendszerével. Felgyorsult világunkban, „A nagy gyorsulásban” (Steffen et al., 2015) a Nemnövekedés a létező gazdasági logikát megkérdőjelezve keresi a nem növekedésorientált létezés feltételeit. A feladatot egyszerűsíti, ha találunk egy olyan alrendszert, amely közérdeklődésre tart számot, belső logikája egyszerűbben megfogható, nyelvezete közérthetőbb. Ilyen alrendszer a sport, ezen belül a hivatásos sport, amely nagy érdeklődés mellett zajlik, a sikerek komoly publicitást kapnak, működési logikája pedig megfeleltethető a növekedésorientált gazdasági logika összefüggéseinek, sok esetben letisztultabban is megmutatja azokat.

Meglepő módon mégis kevés kutató próbálta meg eddig a társadalmi fenntarthatóság fogalmát a hivatásos sport köré építeni. Sokkal inkább a sporttevékenységek a béke vagy a sport, a kulturális különbségek és tolerancia kapcsolatát vizsgálták (Barker et al., 2011; Dagkas, Benn & Jawad, 2011). Lawson (2005) mind a szabadidősport, mind pedig a hivatásos sport területén külön elemezte a fenntarthatóságot, és arra a következtetésre jutott, hogy a kettő teljes mértékben különválasztható egymástól. Úgy látta, hogy alapfilozófiájuk gyökeresen eltér egymástól, ennek megfelelően a fenntarthatóságnak nagyon kicsi a relevanciája a hivatásos sporttal kapcsolatban, amely kulcsszavai az edzés, kiválasztás, csúcsra járatás és többek között a terhelés, miközben teljes mértékben összeegyeztethető a szabadidősport értékeivel, mint például a részvétellel, élvezettel, együttműködéssel vagy örömmel. Észrevétele szerint a szabadidősport képes szociális hálózat kialakítására, közösségi identitás fejlesztésére, javíthatja az emberi egészséget, jó hatással lehet a jóllétre és az emberi tőkére is. Loland (2006) az emberközpontú perspektívák fontosságát hirdeti az olimpiai sportok, tehát a hivatásos sport fenntarthatósága kapcsán. Arra hívja fel a figyelmet, hogy az emberiség felelőssége az egység létrehozása, az ökológiai rendszer komplexitásának és különbözőségének elismerése. Ebből a nézőpontból feltehető a kérdés, hogy a sporton keresztül a hivatásos sport hogyan hat az emberek és a tágabb értelemben vett környezete kapcsolatára. Lawson (2005) definíciója szerint mindezek az emberi tőke fejlődéséhez vezetnek. A sporton keresztül az emberek ugyanis példaképekké válhatnak. Megmutathatják, hogy a versenyképesség és a kemény munka hogyan élhet együtt az őszinteséggel, a szolidaritással és az empátiával. Azért is különösen jelentős, mert a hivatásos sport komoly feszültségeket termel és éppen a sportolók azok, akik képesek ezt megváltoztatni. A fenntarthatóság gondolkörének elterjesztése segíthet a trend megfékezésében.

Rendszerlogikája és kockázatos következményei miatt egyes sporttudósok a sportolói identitáshoz kapcsolódó koncepciókhoz fordultak, hogy megkérdőjelezzék ezt a dualizmust, és megvizsgálják, hogy sportolói szempontból a hivatásos sport fenntartható-e? (Dohlsten, Barker-Ruchti & Lindgren, 2020). A fenntarthatóság különféle dolgokat jelenthet, és az egyének kissé eltérő módon mérlegelhetik az utóbbi koncepció különböző aspektusait (Király et al., 2013). Dingle és Mallen (2020) arra a következtetésre jutott, hogy a sport, mint alrendszer meglehetősen összetett, ezért nehéz megfelelni a fenntarthatóság követelményeinek, mivel ehhez sportolókat, edzőket, egyesületeket, sportesemények szervezőit, döntéshozókat, a gazdasági ökoszisztéma képviselőit és a sporttal kapcsolatos társadalmi szervezeteket is be kellene vonni amennyiben a fenntarthatóság hosszú távú gondolkodáson és előremutató

tervezésen, valamint a rövid távú alternatívák elutasításán alapul. Ez egyrészt a fenntarthatóság ökológiai aspektusainak előmozdítását jelenti - a sport zölddé tételét -, másrészt a gazdasági fenntarthatóság, a hosszú távú megtérülés és tervezhetőség elősegítését (Preuss, 2019). Jones, Selby és Sterling (2010, p.19.) szerint a fenntarthatóság „olyan állapotot vagy feltételrendszert jelent, amellyel az emberi és a természeti rendszerek a kölcsönös jóllét, a biztonság és a túlélés állapotában a végtelenségig folytatódhatnak”. Lindsey (2008) az egyéni fenntarthatóságot a személyes identitás, a képesség és / vagy a hozzáállás hosszabb távú elmozdulásaként határozza meg. A korábbi kutatások kiemelt figyelmet szentelnek a lélektani aspektusoknak. Így a sportolók korai kiégése kapcsán Coakley (1992) azt vizsgálta, hogy társadalmi jelenségről, vagy egyéni problémáról beszélhetünk-e? Arra a következtetésre jutott, hogy a társadalmi szervezetekben van a hiba, és azok átalakítása megkerülhetetlen. Míg a kutatók azt sugallják, hogy a hivatásos sport teljesítmény iránti igényei és a források korlátozzák a hivatásos sportolók egyéni fenntarthatósági lehetőségeit, azt is jelzik, hogy a rövid életpálya nem zárja ki a hosszabb távú karrier fenntarthatóságát más területeken (Vveinhardt, Fominiene & Andriukaitiene, 2019; Szathmári, 2021).

Egyre több munkahely/karrier válik fenntarthatatlanná a magas munkáltatói és kontextuális igények, foglalkozási stressz, kiégés, valamint a munka és a magánélet egyensúlyának hiánya miatt (Richardson & McKenna, 2020). A hivatásos sport fizikai, pszichológiai és érzelmi igényei gyakran kiégéssel, krónikus stressz- és sérülésszinttel végződnek, ami a sportolók karrierjének végéhez is vezethet (Thelwell, Weston & Greenless, 2007). Richardson és McKenna (2020) azzal érvelnek, hogy bár a magas szintű teljesítmény iránti igény korlátozhatja az egyéni sportolói fenntarthatóságot, ez „kezelhető” mértékű. Ám fennáll a veszélye, hogy negatívan befolyásolhatja a sportolók részvételi motivációját, és ezáltal a későbbi teljesítményüket.

A mentális egészség kapcsán Fletcher és Sarkar (2012) az olimpiai bajnokok stressztűrő képességét vizsgálta, az egyéni jóllét kérdését pedig Lundqvist (2011) elemezte. Az edzők fenntarthatóságban betöltött szerepének középpontba állításával Annerstedt és Lindgren (2014) a törődést, mint kulcsszót találta kiemelkedően fontosnak. A profi karrier lezárásával járó nehézségeket, a foglalkoztatás és az emberi tőke kapcsolatát pedig Ling és Hong (2014) vizsgálta.

Kutatásomban az egyéni fenntarthatóságot a sportolókra, mint emberi lényekre és a személyes szükségletekre fókuszálva vizsgálom. Lawson (2005) arra a következtetésre jutott, hogy a

hivatásos sport fenntarthatósága - a benne rejlő logika miatt - törékeny. Ez a törékenység szorosán összefügg a sportolók identitásképzésével. Azok a sportolók, akik a karrierjük befejezése előtt képesek átalakítani és megőrizni identitásukat, jobban képesek megbirkózni a veszteséggel, mint azok, akik karrierjük végéig, vagy akár később is erősen elkötelezettek sportolói identitásuk iránt. A sportolók identitása magában foglalja a szerepükhöz kapcsolódó kognitív, affektív, viselkedési és társadalmi szempontokat (Brewer, Van Raalte & Linder, 1993). „Mint minden szerepidentitás, úgy a sportoló identitása is a különböző társadalmi interakciókban a jelentések felépítésének és értelmezésének folyamatán keresztül alakul ki. Ebben az értelemben a sportolók a sportszerephez kapcsolódó, társadalmilag felépített normákat, értékeket és meggyőződéseket használnak a körülöttük lévő világ megértésének előmozdítására” (Ryan, 2018, p.1.). Így a sportolók identitás-összetevőjének megértése létfontosságú feladat a sportolók tapasztalatainak vizsgálatakor, és az identitásnak a hivatásos sportban az egyéni fenntarthatósággal kapcsolatos kutatása betekintést nyújthat ebbe (Cosh, LeCouteur, Crabb & Kettler, 2013). Míg az egyén identitása különböző dimenziókból állhat, valószínű, hogy ezek egyike domináns lencsévé válik, amelyen keresztül a világot szemléli (Lally, 2007). Az identitás kialakításával kapcsolatos elképzelések így hozzájárulhatnak annak megértéséhez, hogyan működhet fenntartható módon a sport, mint alrendszer. Ebben nélkülözhetetlen annak vizsgálata, hogy a sportolók hogyan értelmezik saját sportpályafutásukat, beleértve azt is, hogy mit tartanak fontos tényezőknek a sikerük, harmonikus életük szempontjából, és mit látnak problémának. Ebben az értelemben arra törekszünk, hogy megértsük az egyéni fenntarthatóság működését, mint a hivatásos sport rendszerszintű követelményei és az egyes sportolók személyes szükségletei és lehetőségei közötti megfelelés mintázatát (Schubring & Thiel, 2014).

1.4.4 Az erős fenntarthatóság a hivatásos sport és szabadidősport rendszerszintű vizsgálata a természet, társadalom és gazdaság keretében.

A mélyebb megértéshez érdemes egy rendszerbe foglalni a fenntarthatóságot, a hivatásos és szabadidősporttal, mint társadalmi alrendszerekkel. A profit-maximalizálás gazdasági logikája (hatékonyság és versenyképesség kvantitatív mérés, pénzügyi mérőszámokkal) a gazdasági rendszer jellemzője. Ám ha e logikán túl, azt meghaladóan érvényesülnek további társadalmi-környezeti szempontok, akkor ebből arra következtethetünk, hogy a gazdaság nem “kebelezte be” a társadalmat és a környezetet és érvényesül az erős fenntarthatóság.¹

¹ Lásd még a Nemnövekedés-konceptióval kapcsolatban (Kallis, Kerschner & Martinez-Alier, 2012; Liegey et al., 2013; Harangozó, Csutora & Kocsis, 2018).

A sport üzletté válása meglehetősen új keletű folyamat a gazdaság többi területéhez képest, hiszen a profizmus és a sport üzleti alapokra helyezése – néhány sportág kivételével - csak a 20. század utolsó három évtizedében indult el (András, 2003; Dénes & Misovitz, 1994). Ennek megfelelően a sport a növekedés logikája szerint rendeződik: a „termelékenység”, a hatékonyság növelése, a számszerű mérhetőség, az értékelés, az összehasonlítás és a hierarchia jellemzik. Ezért a sport kritikája egyben fontos társadalomkritika is. A sport tükrözi a társadalom fejlődését, és a buktatók még inkább láthatóbbá válnak. Ezért szükséges a kutatás, hogy a sport újra játék lehessen, és ne a kapitalista pénztermelés további eszköze (Liegey et al., 2013).

A Nemnövekedés szellemisége a környezeti és társadalmi fenntarthatóságra, valamint a békés és konviviális, tehát tartalmas társas együttélésen alapuló társadalmi működésre helyezi a hangsúlyt, és meghaladja az olyan – a jelenlegi produktivizmusra épülő gazdasági mechanizmusok mögött meghúzódó – alapvetéseket, mint a Homo oeconomicus emberképe; a munka társadalma; a korlátlan növekedés lehetősége és szükségessége; vagy a teljes foglalkoztatottság ideálja. Ezek az alapvetések az irányzat képviselői szerint „a gondolatvilágunkba vésődött hamis hiedelmek”, és arra hívják fel a figyelmet, hogy ezek megkérdőjelezése megnyithatja az utat egy olyan diskurzushoz, amely egy fenntarthatóbb és igazságosabb társadalom felé terelhet minket (Köves, 2017).

A kutatás fő célja annak megértése, hogy az erős fenntarthatóság alkalmazható, értelmezhető-e a hivatásos sport területén is, hogy formálisan megvizsgálja a magyar hivatásos sportolók tapasztalatait, hogy a hivatásos sport hogyan kapcsolódik a sportolói identitás és az egyéni fenntarthatóság összetevőihöz? A kutatási eredmények hozzájárulhatnak a téma mélyebb megértéséhez, az erős fenntarthatóság jelentőségének felismeréséhez nem csak a sport területén, de a tágabb értelemben vett környezet és gazdaság viszonyrendszerében is.

2. Módszertan

A kutatás három fő része az elméleti háttér megteremtése, a hivatásos sportolókkal készült mélyinterjú (kvalitatív), és a sport jelen állapotát feltáró nagy mintaszámú kérdőíves adatgyűjtés (kvantitatív) nemcsak időben, de a főbb érintettek tekintetében is szerteágazó. Ezek között egy olyan logikai kapcsolat is fennáll, mely szerint a mélyinterjúk segítették a nagy mintaszámú kvantitatív kutatás kérdőív-állításainak meghatározását.

2.1 Kvalitatív kutatás

Az interpretatív fenomenológiai analízis (IPA) egyre gyakrabban alkalmazott kvalitatív kutatási módszer elsősorban a pszichológiában. Az IPA alapjai a fenomenológiához és a hermeneutikához kapcsolódnak, amelyek azt hangsúlyozzák, hogy az egyén tapasztalata csak annak kontextusában értelmezhető. Az IPA személyközpontú megközelítésével lehetővé teszi, hogy a kutató egy adott tapasztalatot „bennfentes perspektívából” szemléljen, a kutatásban részt vevő személyt szakértőként kezelve. A módszer idiográfias elkötelezettséggel, az adott tapasztalat minél részletesebb feltárására és annak megértésére törekszik, azt értelmezve, hogy a vizsgálatban részt vevő személy hogyan értelmezte azt (Kassai et al., 2017). Az IPA-kutatás célja egy adott jelenséggel - jelen esetben a hivatásos sportolói léttel - kapcsolatos személyes tapasztalat feltárása. Mivel az IPA-vizsgálat célja, olyan megélt tapasztalat feltárása, amely fontos a vizsgálati személy számára az IPA módszertanát alkalmazó kutatások nagy része az egészség- és klinikai pszichológia területén végez kutatásokat (Smith, 2011). Ám egyre gyakrabban használt módszer a piackutatás területén is. Kvalitatív kutatás segítségével megérthető a vásárlók/fogyasztók adott szolgáltatással kapcsolatos tapasztalata, értékelése (pl.: Fett, Bruns, Lischka & Wittmann, 2009).

Az IPA tehát interpretatív, hermeneutikai módszer, amely sajátosság több szinten is megnyilvánul a kutatás során. A kutatói kérdés nyitott, explorációs (nem magyarázatot célzó), a folyamatra (és nem a végeredményre) fókuszál, és a jelentést célozza (nem okokat vagy következményeket). A kutatási kérdés egy speciális kontextusra vonatkozik (és nem például kontextusok összehasonlítására). A kutatás elején kétszintű kutatói kérdés fogalmazható meg. Az első szintű kutatói kérdést egy második szintű kutatói kérdés követi, amely már elméletileg megalapozott lehet (Somogyi et al., 2018).

Az elemzés következő lépése a kibontakozó témák (emerging themes) megalkotása (Pietkiewicz & Smith, 2014), ilyenkor a kutató az interjúk egészét, azaz a vizsgálati személy narratíváit felbontja egy más szempont szerint, mint az interjúban megjelenő résztvevői perspektíva. Ilyenkor nagyobb hangsúly kerül a kutató szervező és értelmező szerepére, aki a kibontakozó témák mentén egy „új egészt” hoz létre. Később a kutatónak lehetősége van pszichológiai konstruktumok beemelése az értelmezési folyamatra (pl.: „szelf” – amelyet az interjúalany feltételezhetően nem használt).

Az IPA-kutatás során célzott mintavétellel dolgoztunk. A minta tagjai egy különleges jelenség vizsgálatához biztosítanak hozzáférést, akik egy „perspektívát” képviselnek, nem pedig egy populációt. Az IPA idiográfias elkötelezettségű, a jelenséget egy meghatározott kontextusban

részletesen vizsgálja, ezért kis elemszámmal és homogén mintával dolgozik a vizsgálni kívánt jelenségen (Rubin & Rubin, 2012). Smith és munkatársai (2009) példája nyomán a homogenitást úgy képzelhetjük el, hogy ha például hivatásos sportolók tapasztalatára vagyunk kíváncsiak, akkor a minta legyen homogén abban az értelemben, hogy a vizsgálati személyek hasonló ideje sportoljanak, hasonlóak legyenek náluk a sportági sajátosságok (egyéni/csapat sportág, népszerűség, hazai/nemzetközi sikeresség, olimpiai beágyazódottság, támogatási rendszer), vagy hogy mennyi ideje inaktív hivatásos sportolók az interjú időpontjában. Larkin és munkatársai (2011) saját tapasztalataik alapján 3–6 fős mintát javasolnak. Ennyi még nem túl sok a részletes elemzéshez, viszont éppen alkalmas az egyes esetek közötti hasonlóságok és különbségek leírására.

A minta kiválasztásánál a Miles és Hubermann-féle (1994) csoportosítás szerint az intenzitás alapú, kritérium és összehasonlítható mintavételi technikákat alkalmaztuk. Ezeknek lényege, hogy olyan információban gazdag eseteket vizsgáljak, amelyek intenzíven, de nem szélsőségesen írják le az eseteket. Illetve olyan alanyokkal dolgozzak, akik ugyanazzal a releváns jellemzőkkel rendelkeznek.

2. táblázat

Az interjúalanyok alapadatai

Résztvevő	Nem	Életkor	Sport	Legjobb nemzetközi eredmény	Legjobb hazai eredmény
A1	Férfi	35	Atlétika	Európa bajnokság legjobb 25	nemzeti bajnok
A2	Férfi	34	Asztalitenisz	Nemzetközi ifjúsági bajnok	ifjúsági bajnok
A3	Nő	31	Úszás	Olimpiai érmes	nemzeti bajnok
A4	Nő	39	Atlétika	Olimpiai legjobb 25	nemzeti bajnok
A5	Férfi	44	Atlétika	Olimpiai legjobb 15	nemzeti bajnok

Öt fő mélyinterjúra kiválasztott sportolóval dolgoztunk, akik a fenti szempontok szerint homogénnek tekinthetők. Az egyik kritérium maga a sporttevékenység: jelen esetben, hogy egyéni sportágban (úszás, atlétika) versenyző sportolók legyenek a minta tagjai. Erre azért volt szükség, mert feltételezésünk szerint a csapatsportágban szereplők másképp, intenzívebben élik meg siker/kudarck, elvárások és egyéb lelki tényezők hatásait, emellett a csoportdinamika hatásainak kezelése bonyolulttá tette volna a kutatási folyamatot, így ezt a hatást kiszűrtük. Fontos kritérium a siker szerepe: hazai sikerességet tekintve magyar bajnoki címig jutók, nemzetközileg jegyzett, Olimpiákon megfordult, ott helyezést, érmet, ezáltal komoly pénzbeli támogatást is szerző hivatásos sportolók lettek a homogén minta szereplői. Célunk azon sportolók vizsgálata, akik pusztán eredmény-szempontrú, mérhető megközelítésben eredményesnek tekinthetők. Végezetül az idő szerepe is fontos kritérium, profi karrierjüket

lezáró, előtte viszont több mint egy évtizeden keresztül sportoló versenyzőkről van szó, akik így megfelelő távolságból, és rálátással bírnak életük ezen szakaszára. A sporttól nem szakadtak el, valamilyen formában továbbra is „rendszeren” belülinek számítanak.

A kapcsolatfelvétel korábbi ismeretség alapján történt. Ez biztosította, hogy a fent említett intenzitási kritériumnak mindannyian megfeleljenek. Az interjú felvétele az alanyok munkahelyén történt, számukra ismert, megszokott környezetben. A korábbi ismeretség biztosította a nyílt, őszinte légkört, és azt, hogy ezekben a témákban bátran megnyilvánuljanak.

Az IPA-adatgyűjtés célja, hogy minél több információra tegyünk szert az adott jelenséggel kapcsolatban, ezért a korábbi tapasztalatokat is felhasználva félig strukturált interjút alkalmaztam erre a célra. Mivel elsősorban az interjúalany interpretációinak feltárása a cél, az előre meghatározott interjútervet nem volt szükséges mindenáron tartani (Brown, 2005.) Ám fontos volt, hogy rákérdezzünk a vizsgálni kívánt jelenségre, például egy sérülés, kudarc, vagy siker megélése kapcsán: mit jelent az interjúalanynak, hogyan látja magát a sérülés, kitűzött cél elérése alatt, hogyan látja magát egészségesen és sikeresen, és hogyan látta magát a sérülés előtt vagy a cél felé vezető út nehézségei során. Ez utóbbi szempont megjelenése az interjú során lehetővé teszi az interjúalany identitásalakulásának vizsgálatát az adott tapasztalattal összefüggésben.

A félig strukturált interjúk (Melléklet) 60 és 90 perc közötti időtartamúak voltak, melyekről szó szerinti átiratot készítettünk, amelyben a jelentősebb nonverbális elemeket (mint nevetés, hosszabb csend) jelöltünk, majd lejegyeztük.

2.2 Kvantitatív kutatás

A szakirodalom, saját tapasztalat és a fenti kvalitatív kutatás (félig strukturált interjú) alapján egy 23 állításból álló kérdőívet készítettünk, melyhez 1-5 fokozatú Likert-skálát alkalmaztunk. Ez jelentette a kiindulópontot a kvantitatív kutatás kérdőíveihez. (3. táblázat):

3. táblázat

A hivatásos sportolói kérdőív címkéi és állításai

CÍMKÉ	ÁLLÍTÁS
LESS_UNEQUAL	A hivatásos sportnak fontos szerepe van a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésében.
CAREER	A hivatásos sport jelenti az egyik legnagyobb karrierlehetőséget a fiataloknak.
RESPECT	A hivatásos sportoló a sporton keresztül társadalmi megbecsülésben részesül.
LESS_CONFLICT	A hivatásos sport segítségével csökkenthető a népek közötti ellentét.
PROUD	A magyarok büszkéek lehetnek a hivatásos sportban elért eredményeikre.
NAT_HAPPINESS	A sportsikerek hozzájárulnak a nemzet boldogságához, jóllétéhez.
SPORTMANSHIP	A hivatásos sportban a pályán és azon kívül is érvényesül a sportszerűség elve.
USEFUL	A hivatásos sport hasznos időtöltés.
LAB	Inkább a laboratóriumban dőlnek el a dolgok, mint a sportpályán.
MEDIA	A média inkább árt az hivatásos sportnak, mint használ.
ENTERTAINMENT	A hivatásos sport szerepe a szórakoztatás.
MONEY	A hivatásos sportban túlzottan megnőtt a pénz szerepe.
BET	Jót tesz a hivatásos sportnak, hogy egyre több mindenre lehet fogadni.
DOPING_DANGER	A tiltott teljesítmény-fokozás (dopping) veszélyezteti a hivatásos sport alapvető értékeit.
BURNOUT	A hivatásos sportolói lét rövidegéből adódó eredménykényszer kiégéshez vezet.
EVERYEFF_REV	Helyes, hogy az eredmény érdekében a hivatásos sportolók minden eszközt bevetnek. (Reverse coded!)
HEALTH	A sport segít a hivatásos sportoló szervezetének egészségesen tartásában.
LIFELONGSUCCESS	Egy hivatásos sportoló egy életre meg tudja alapozni a boldogulását.
GOODSITUATION	A magyar hivatásos sportolók helyzete jó.
HEALTHDEMANDING	A sport olyan követelményeket támaszt, ami a hivatásos sportoló egészségének rovására megy.
GOODCOMPETITION	A teljesítménykényszer hosszú távon is a legjobbat hozza ki a hivatásos sportolókból.
IDOL	A hivatásos sportolók jelentik a fiatalok előtt a követendő példát.
MYCHILD	Szeretném, ha a gyermekem egyszer hivatásos sportoló lenne.

A kérdőívet 388-an töltötték ki két hullámban. Az elsőben 2016 január-februárjában egy sport-témájú közösségi media felületen (<https://eurosport.hosszabbitas.hu>), és a személyes facebook oldalamon (N=216), a másodikban 2016 április-májusában a Corvinus egyetemen volt lehetőség a kérdőív kitöltésére. Ez utóbbi alkalmával 150 alapképzésben, Környezetgazdaságtan kurzuson résztvevő hallgató válaszolt (hallgatói minta) a kérdésekre.

A mintában enyhén felülreprezentáltak a férfiak (52,8%), nagyjából hasonló arányban tartalmaz hivatásos sport múlttal rendelkezőket (52,6%) és nem rendelkezőket (47,4%). A válaszadók majdnem felének legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi (46,9%), ennek fő oka, hogy a

kérdőívezés egy része az egyetemi hallgatók között történt. A válaszadók majdnem háromnegyede városban nőtt fel (71,5%).

A két minta messze áll attól, hogy a magyar társadalmat reprezentatív módon lefedőnek nevezhessük, ám a kísérleti projektként tervezett minta alkalmas arra, hogy képet adjon a sportot érintő problémákról, ezért nem is cél az eredmény egész társadalomra történő kivetítése.

3. Eredmények

3.1 A kvalitatív kutatás eredményei

3.1.1 Első-szintű értelmezés: a hivatásos sport legfontosabb elemei

A kvalitatív kutatási alapkérdésem: „Mit jelent a sport a sportoló számára?”. Ebben a viszonyrendszer az, ami meghatározó, az adja a sportolás értelmét, hogy mit jelent a résztvevő, benne élő sportoló számára. A kérdés a kutatás egészére vonatkoztatva úgy integrálható, hogy a fenntarthatóság sportra vonatkoztatásában a rekordok, az ellenfél legyőzése iránti elköteleződés, más szóval többre vágyás, ütközhet-e olyan korlátokba, mint a természeti környezetünk esetén az erőforrások szűkössége? Ott az erőforrások mértéktelen felhasználása jelenti a fő korlátot, még akkor is, ha a folyamatos innovációknak köszönhetően a hatékonyság javul (visszacsapó hatás, népességnövekedés). Ha a sportban az embert feleltetjük meg a természeti környezetnek, és ennek határait vizsgáljuk, akkor azt kell keresnünk, hogy mi a kíváncsú közvetlenül az embernek. Mi az, ami ugyan rövid távon bizonyíthatóan hatékonyság-javulást, eredményeket hoz, de hosszú távon nem támogatja az emberi jóllétet. Ennek fizikai és lelki tényezői mellett az emberi környezet vizsgálata is része. Kérdés, hogy elérte-e, túllépte-e azt a pontot a sport, a hivatásos sportoló, ahol ez az egyensúly felborult? Van-e tér még a sportolói hatékonyság-javulásnak hosszabb távú károkozás nélkül. Mit lehet tenni annak érdekében, hogy az egyensúly helyreálljon a rövid-hosszú távú érdekek között?

Az elemzés következő lépése a feltároló témák (emerging themes) definiálása (4. táblázat). Az első interjú kódolásakor hangsúlyossá vált az érzelmi felfokozottság, ahogyan a sportoló az edzőjéről, szülőkről, korosztályáról beszélt, több olyan motívumot használva (vágy, szerelem, védőburok), amely egy párkapcsolat-analógiára utalnak. Az érintettek közül ez a három csoport megjelent az összes interjúban, így külön témaként szerepel. Meghatározó volt az edzéshez és versenyhez való hozzáállás is. Mint ahogy mindegyik interjúban jelen volt a világ megismerésének lehetősége, a sport egészségre gyakorolt hatása és a karrier lezárásának problematikája is.

4. táblázat

A kódolási folyamat során feltáruló témák

SZÜLŐK SZEREPE magad ura vagy nem voltak harcok családi nyomás --> tanulás	VÁGY sport, mint szerelem edző szerelemből --> őrült könnyebb út vs. tanulás	TESTI/LELKI EGÉSZSÉG mindig fáj valami edző fizikailag --> pszichológus lelkileg nagy terhelés --> visszaüt
EDZÉS monoton, iszonyú játékosság <---> kiveni az eredményt nem edzettem --> így is eljutottam	EDZŐK SZEREPE szerencse, felelősség nincs magánélet - saját feje után nem csinált ki-felfigyelt-fel volt építve	KÜLFÖLD világlátás ösztöndj pénz, jobb körülmények
VERSENY igazságtalanság boldogság örök fájdalom	JÖVŐKÉP sport, mint védőburok zárt világ: mocskok ---> tisztább, egyszerűbb fekete lyuk, légüres tér	KOROSZTÁLLYAL KAPCSOLAT csak magadra számíthatsz <---> társaság ciki nem tanulni házasodás, gyerek később
IDENTITÁS: MIVÉ VÁLTAM? soha nem adom fel holnap jobb lesz legalján kezdeni példakép, pozitív személyiségjegyek		

Ezt követően arra törekedtünk, hogy azonosítsuk az összefüggéseket (például időrendi kapcsolatokat) a felmerülő témák és azok között az átfogó témák között, amelyek több altémára kiterjedhetnek. Az interjúk átirataiból származó idézetek felhasználásával és az interjúk közötti minták és témacsoportok feltárásával megpróbálható tovább kibontakozó témák - ún. „master themes” - értelmezése. Az elemzés során a kutató megérti, hogy az interjúalany hogyan értelmezte tapasztalatait; ez a másodlagos értelmezés a „kettős értelmezés” folyamata, ahol a kutató második, tudományosan és szisztematikusan elvégzett értelmező munkája az IPA reflektív fenomenológiai attitűdjének részének tekinthető - szemben az interjúalanyokéval, amelyek „természetes” pre-reflektív megfigyelések (Smith et al., 2009). A folyamat következő lépéseként a feltáruló témák közötti kapcsolatokról kibontakozó elsődleges és másodlagos témák táblázata készült el (5. táblázat). A szöveg újraolvasása és átrendezése során három kibontakozó téma köré rajzolódtak ki a történetek: (a) a hivatásos sportolók karrierje során az *edzők/mentorok központi szerepe*; az élsport mint (b) „*védőburok*”; és (c) a sportolói identitás fejlődésével összefüggésben a „*társadalmi kapcsolatok*”.

5. táblázat

Az IPA folyamat során azonosított és kibontakozott elsődleges és másodlagos témák

ELSŐDLEGES TÉMÁK	Edző/mentor szerepe		Védőburok		Társadalmi kapcsolatok	
MÁSODLAGOS TÉMÁK	Növekedés	Hiány	Korosztály	Problémák	Kognitív diszsonancia	Gyermek perspektíva
Kulcsszavak	Elismertség, kapcsolatok, edző, érzelmei, szeretet	Koncepció, működő rendszer, életpálya, emberközpontú, hosszútáv	Kiváltságok, összehasonlítás, kilépés, integráció, másság	Mentalitás, egészség, átmenet	Hit, értékek	Motiváció, játékoság
Idézetek	<p><i>Elvárás volt az uszoda [edzők] részéről is, hogy azért a tanulmányok folytatódjanak.'</i></p> <p><i>...mert eredmény kell mindenáron produkálni, hogy ő [az edző] is tudja bizonyítani a saját létét.'</i></p> <p><i>...az edzőm miatt voltam szerencsés, hogy nem csinált ki kvázi a legelején, hogy akkor legyen eredmény, szépen fel volt építve...</i></p>	<p><i>...manapság az kerül a társadalom fókuszába, az emberek fókuszába, aki valami értéktelent csinál sajnos.'</i></p> <p><i>...és alternatívákat kínálni neki és nem elengedni a kezét, amikor abbahagyja.'</i></p> <p><i>Csak a nagyon örült marad ott, akár minimális pénzért is, szerelemből csinálja.'</i></p>	<p><i>'Hasonló korúak hamarabb megházasodtak, hamarabb szültek, vagy lett gyerekek. Nincs arany középút, csak végletek vannak.'</i></p> <p><i>A sportolót mindenki szereti, főleg ha sikeres, és hogy utána az életben soha nem tudsz olyat csinálni, hogy mindenki feltétel nélkül elfogadja és szeressen.'</i></p> <p><i>'Bejártam a világot azzal, hogy szaladgálok és ugrálok.'</i></p>	<p><i>...a testemnek is jót teszek, de nem annyira, mert az élsport azért nem egészséges.'</i></p> <p><i>Meg tudom érteni azokat az embereket, akik - durván fog hangzani - kiugranak az ablakon, hogy ha befejezik.'</i></p> <p><i>Nagyon légüres tér volt, ott éreztem, hogy nem találom a helyem a korosztályomban.'</i></p>	<p><i>'Nem csinálnék semmit másként... azért az én gyerekeim nehegy ebbe az irányba menjen.'</i></p> <p><i>[Visszavonulásom után] nekem nagyon nehéz volt és komoly probléma, hogy kifolyik az idő a kezem közül, és elcsúsznak napok, órák, határidők, mindenféle.'</i></p> <p><i>Szerintem a legsúlyosabb probléma az, hogy egy versenyző addig számít, amíg versenyző. Miközben ő egy ember...'</i></p>	<p><i>'Sydney [olimpiai részvétel] olyan volt, mikor egy gyereket elvisznek a vidámparkba.'</i></p> <p><i>Kicsikkel játékosan kellene. Ez a teljesítménykényszer a legnagyobb hiba és legnagyobb probléma a világban.'</i></p> <p><i>...néhány évig fogni a kezét és ott lenni mellette, ahogy önállósodik és átáll a hétköznapi életre, hogy ezzel ne egyedül kelljen megküzdnie.'</i></p>

Az újbóli átolvasások és újrendezések legizgalmasabb felfedezése az **(a) edzők szerepének** központi helyzete. Szoros kapcsolatban áll a legtöbb altémával (szülők, edzés, verseny, vágy). Szerepe kiemelkedő a sportolók felfedezése („valamit látott bennem”), a megfelelő kezelése („nem csinált ki”), hosszú távú tervezése („fel volt építve”) kapcsán. Mindezt „megbecsülés nélkül”, jellemzően „csak az örült marad ott, és szerelemből csinálja” helyzetben. A sportolók elmondása alapján az edzőjük/mentoruk a sportolói karrier során igen fontos kapcsolatnak tekinthető. Szerepe a sportolói jóllét, és az egész rendszer fenntarthatósága szempontjából jelentős.

A másik kibontakozó főtéma a **(b) 'védőburok'** szimbólummal fogható meg, melyben fontos a szerepe az ellentmondásoknak: a belső és külső világ, illetve a jelen és az aktív sportolói múlt összehasonlítása mentén. A sport, mint különálló kis világ jelenik meg, védőburokkal körülvéve, amely elválaszt, megvéd, és egyúttal nehezzé teszi a befejezést is. Egy „zárt világ”,

amelynek megvannak a „maga mocsakai”, de mégis egyszerűbb, tisztább(!) és “nem annyira fertőzött, mint a külső világ”. Könnyebb utat jelenthet, mint a tanulás és bizonyos privilégiumokkal is jár. Szoros kapcsolatban áll a korosztállyal (altéma), azzal a csoporttal, mely, mint bizonyos szociális helyzetet elfoglaló csoport a folyamatos összehasonlítás alapját képezi, ezáltal a szubjektív szociális énkép (amely a szubjektív jóllét meghatározó eleme) lényegi részévé válik. A folyamatos összehasonlítás: „házasodás, szülés, gyerek hamarabb” kapcsán fontos a tudatosítás szerepe is, hogy mit adott a sport és miért cserébe. A védőburok megszűnését követő állapotot jellemzően a „fekete lyuk” és a „légüres tér” fejezi ki, ami a megfelelő hosszú távú gondolkodás hiányára utal, a sportoló sport utáni életének, kilátásainak nehézségeit jeleníti meg szemléletesen. A leírtak alapján csak keveseknek adatik meg a zökkenőmentes váltás.

A harmadik főtéma a **(c) társadalmi kapcsolatok** és sportolói identitás kérdése. Mindez a gyermek motívummal fogható meg, amely mindhárom nézőpontban (sportoló, szülő, edző) megtalálható. Fontosak az értékek, edzőként a játékosság, szülőként viszont előtérbe kerül, az a dilemma, hogy a gyermek vajon ugyanezt a pályát válassza-e, amely talán a legerősebb jelzés arra vonatkozóan, hogy a kíváncsú egyensúly rövid- és hosszú távú érdekek között felbomlóban van.

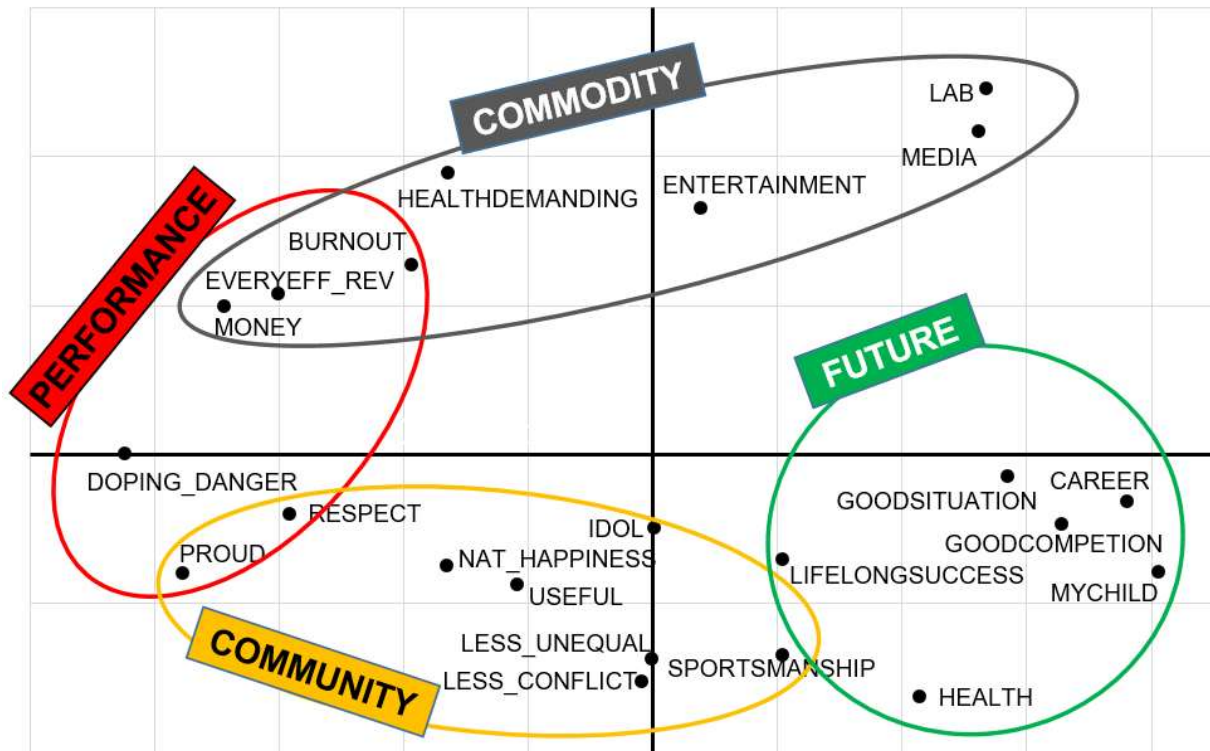
3.2 A kvantitatív kutatás eredményei

A két adatgyűjtés során kapott minták eltérő tulajdonságai ellenére nem találtunk szignifikáns eltérést ($p > 0,95$) a válaszok között. Ezért a két mintát a későbbi elemzés szempontjából egységesnek tekintettük. A Kaiser–Meyer–Olkin (KMO) mutató (0,704) és a Bartlett-próba ($\chi^2 = 931,219$; $p = ,000$) értékei is jelzik, hogy lehetséges és célszerű dimenziószámot csökkenteni. Az elemzési stratégia ennek érdekében a következő. Első lépésként a kérdőív adatstruktúrájának vizualizációja érdekében (1) multidimenziós skálázást (MDS) hajtottunk végre. Ezután négy-komponensű főkomponens-elemzés (PCA) következett, melynek célja a mélyebb struktúrák megértése, és az MDS-tengelyek értelmezése.

Az MDS kétdimenziós megoldására a Young-féle négyzetes távolságok S-stress formuláját alkalmaztuk. A Stress érték 0,167, amely – Sturrock és Rocha (2000) alapján – két dimenzióban 23 elem esetén megfelelő érték. Ebből kiindulva elkészítettük az 3. ábrát, amely a “fenntartható sport”-konceptió egyfajta alaptérképének tekinthető (a változók csoportosítását, a halmazok bejelölését később, a főkomponens-elemzés alapján végeztem).

3.ábra

A hivatásos sport alapú fenntartható sport térképe multidimenziós skálázás (MDS) és 4-komponensű főkomponens-elemzés (PCA) alapján.

(Címkék és állítások a 2. táblázatban)

3.3 A fenntartható (slow) sport főbb összetevői

Kétszintű kutatásunk során a hivatásos sport problémái, alapelemei kapcsán a 6. táblázat alapján négy fő komponenset különböztettünk meg. A 6. táblázat az élsporttal kapcsolatos állítások rotált komponens-mátrixát tartalmazza. A PCA-n alapuló információk segítettek abban, hogy a változók segítségével elkészítsük és strukturáljuk a Fenntartható Sport térképét (3. táblázat). Ez a folyamat értelmet adott a feltároló tengelyeknek is: A TELJESÍTMÉNY és a JÖVŐ a vízszintes tengelyre, míg a KÖZÖSSÉG és az ÁRUFORMA a függőlegesre került.

6. táblázat

Az hivatásos sport-alapú Fenntartható (slow) sport rotált komponens mátrixa.

	FUTURE	COMMUNITY	COMMODITY	PERFORMANCE
LIFELONGSUCCESS	0.686			0.298
CAREER	0.588	0.259		
HEALTH	0.582			
GOODSITUATION	0.569			0.357
GOODCOMPETION	0.531			
MYCHILD	0.506	0.369		-0.274
ENTERTAINMENT	0.492		0.296	
LESS_UNEQUAL		0.625		
USEFUL	0.316	0.607		
NAT_HAPPINESS		0.605		
PROUD		0.531		0.449
SPORTSMANSHIP		0.531		
LESS_CONFLICT		0.512		
IDOL	0.358	0.470		
LAB			0.658	
BURNOUT			0.617	0.293
HEALTHDEMANDING	-0.357		0.562	
MONEY			0.548	
MEDIA			0.485	
RESPECT		0.251		0.543
DOPING_DANGER				0.534
EVERYEFF_REV				0.506

Rövid leírásuk a következő: (3. ábra és 3. táblázat alapján)

- (1) JÖVŐ. Válaszadóink szerint a hivatásos sport kiváló karrierlehetőséget jelent, benne egy életre szóló siker lehetőségével, és el tudják képzelni, hogy gyermekük – addig, amíg az egészségre nem ártalmas (nem túlzottan ‘healthdemanding’) – a hivatásos sportoló legyen. A verseny- és teljesítménykényszer is hozzájárulhat az erős

személyiségjegyek kialakításához. Noha a 'Szórakoztatás' faktornak van a legkisebb - ám még így is jelentős – hatása a JÖVŐ-n belül: mások szórakoztatása egy fontos tényező akkor, amikor az egyén jövője a tét.

- (2) KÖZÖSSÉG. A sport képes csökkenteni a konfliktusokat és a társadalmi különbségeket, ezáltal hozzájárul a nemzet boldogságához. A hivatásos sportolók példaképek lehetnek. A válaszadók büszkék az hivatásos sportolókra, és hiszik, hogy a hivatásos sport egy hasznos tevékenység. Ezen meggyőződések jelentik az alapelemeit a KÖZÖSSÉG-i komponensnek (karrier, tisztelet és 'mychild' szintén fontos elemek.)
- (3) ÁRUFORMA. Ez az összetevő azt fejezi ki, hogy laboratóriumi eljárások (dopping) és a média inkább ártalmas a sport helyzetére. Amikor a sport túlságosan nagy igénybevételre kényszeríti a sportolót, az könnyen kiégéshez vezethet. A pénz szerepe megnőtt – nem függetlenül a 'szórakoztatás' faktortól. Mivel ebben a komponensben az állítások negatív megfogalmazásban szerepeltek, ezért az 'áruforma' komponens fenntartható sportra gyakorolt hatásának számszerűsítésére az ellentét-értékeket használtuk: nem meglepő módon a KÖZÖSSÉG és ÁRUFORMA a két egymástól legtávolabb álló komponensek a rendszerben. Ennek következtében a dekommodifikáció (nem-áruforma), amire leginkább szükség van és ami jelen esetben a pénz és csere szerepének háttérbe szorulásával járna.
- (4) TELJESÍTMÉNY. Teljesítmény és tisztelet együtt jár a modellben. Ámbár a teljesítmény újrafogalmazása szükséges: a tiltott teljesítménynövelés (dopping) veszélyezteti a sport alapvető értékeit. A válaszadók szerint nem jó, hogy a hivatásos sportolók minden eszközt felhasználnak a minél jobb teljesítmény elérése érdekében. (ebből az okból az 'everyeff' komponenst a multidimenziós skálázás alkalmazásakor ellenkező előjellel szerepeltettük.)

4. Összegzés, további kérdések, várható eredmények

A kutatás célja a fenntarthatóság értelmezése és alapos megértése az egyik leginkább felgyorsult és versennyel átitatott alrendszerben, a hivatásos sportban. A siker érdekében modelleztem, hogy mit jelent a hivatásos sport a társadalom nézőpontjából, és milyen hatása van a jólétre és fenntarthatóságra. A kutatás kvalitatív részében híres olimpiikonok és más hivatásos sportolók – korunk, felgyorsult világunk gladiátorai – interjú formájában mondták el véleményüket. Ezt követően (a kutatás kvantitatív részében) a megszerzett tapasztalatokból kiindulva megszerkesztettem a Fenntartható (slow) sport – kérdőívet, melyre sportot szeretők

és követők, vagy korábban szervezett formában különböző sportágakat űzők és alapszakos egyetemi környezetgazdaságtan hallgatók adtak válaszokat. Ezekből alakult ki egy kép a hivatásos sport jelenlegi helyzetéről, alapértékeiről és azokról a tényezőkről, amelyek veszélyt jelentenek rá.

Feltérképeztem a hivatásos sporttal kapcsolatos egyéni értékeket és látásmódokat, hogy létrehozzam a sport idealizált képét, a Fenntartható (slow) sportot. Főkomponens-elemzéssel négy-komponensű struktúra-feltárást végeztem. A feltárási modell segítségével megalkottam a Fenntartható (slow) sport koncepcióját, ami megpróbál választ adni a sport gyakorlati problémáira, és elméleti válaszokat ad tágabb gazdasági-társadalmi kérdésekre is.

Ezek alapján a Fenntartható (slow) sport (1) Jövő-fókuszú: neveli és kezeli a felnövekvő generáció tagjait, hosszútávú tervezéssel lehetővé teszi a kiegyensúlyozott karrier megélését olyan környezetben, amelyben az emberek életre szóló fejlődési lehetőségei biztosítottak; (2) elősegíti a közösségépítést olyan értékek egyéni és társadalmi szintű közvetítésével, mint az együttműködés, boldogság és sportszerűség; (3) egy egészséges média-sport kapcsolat kialakításával eléri a dekommodifikációt (nem-áruformát), amely eredőjeként a pénzt nem célként, hanem eszközként kezeli, a sportolókat pedig emberként semmint tárgyként; és végül, ezeknek megfelelően, (4) újrafogalmazza a teljesítményt, mely tiszteletet parancsol, támogatva a jövő-fókusz, a közösségépítést és a dekommodifikációt (nem-áruformát).

A kutatás arra is rávilágít, hogy mit is jelent egy sikeres sportolói életút azoknak, akik azt megélték. Láthattuk, hogy a kognitív disszonancia létezik. Megállapítottam, melyek azok a negatív tényezők, amelyek a sportolói lét felgyorsulásán keresztül hatással vannak a jóllétükre és javasoltam, hogy a hosszú távú tervezés, az emberként tekintés és a "slow-megközelítés" segíthet a kezelésben. Bízom benne, hogy ez a kutatás ösztönzi a szervezeteket abban, hogy az átmenet időszakában segítsék a sportolókat, ezzel is csökkentve a jóllétüket érintő negatív hatásokat. Hangsúlyozom, hogy a hivatásos sport fenntarthatóbbá válásában az edzőknek/mentoroknak és az életpálya-tervezésnek alapvető fontosságú szerepe van.

A kutatás egy másik, közvetett, de nem kevésbé fontos célja, hogy előirányozzon egy kíváncsi, fenntartható gazdasági-társadalmi modellt, melyben a sport egy tágabb emberi környezet része. A hatékonyság növelése és az eredményközpontúság hosszú távon a jóllétet veszélyeztetheti. A kérdés az, hogy vajon a hatékonyság hajhászása – számszerűsítve, és sokszor pénzben kifejezve – elérte-e azt a pontot, ahol már elveszett az egyensúly?

További kutatások szükségesek ahhoz, hogy jobban megértsük, hogy a sport, különösen az itt

nagyobb hangsúllyal vizsgált hivatásos sport, hogyan járulhat hozzá a jólléthez, illetve milyen intézményrendszer segítheti ebben. A Fenntartható (slow) sport eszmerendszerének hatékonyabb népszerűsítése érdekében célszerű lenne még több társadalmi csoport vizsgálata. Szintén fontos lehet a hivatásos sportolók további bevonása a kutatásba, annak feltérképezésére, hogy mit jelent számukra a hivatásos sport, milyen értékeket társítanak hozzá, és hogyan járul hozzá testi és lelki egészségükhöz. Az eredmények megfelelő alapot nyújthatnak egy jövőbeli sport-backcasting kutatáshoz (Király et al., 2013), melynek fő célja egy fenntartható jövőkép megalkotása azon kérdés mentén, hogy miként nézne ki a hivatásos és a szabadidősport a Fenntartható (slow) sport világában.

Átfogóbb kvantitatív elemzés is szükséges lehet. Értékes lenne látni és láttatni, hogy más országokban, kultúrákban is fennállnak-e hasonló probléma-vetületek, amelyeket Magyarországon azonosítottunk. Hogyan strukturálható egy átfogóbb minta alapján a társadalom a hivatásos sport alapú Fenntartható sport - kérdőív mentén? Milyen pszichografikus egyéni gazdasági tényezők befolyásolják a válaszokat? Megválaszolva a kérdéseket közelebb kerülhetünk ahhoz is, hogy milyen út vezet egy fenntarthatóbb társadalmi lét és jóllét felé. A fent említett tényezők egyben ennek a kutatásnak a korlátai. A fenntartható sport definíciónk egy korlátozott, közepesen nagy (N = 366) magyar mintán alapul, amelyet mind mennyiségi, mind minőségi szempontból ki kell terjeszteni (például a társadalom szélesebb rétegeinek és / vagy a különböző kultúrák tagjainak megszólításával).

A Fenntartható (slow) sport hivatásos sporton keresztül kibontott/meghatározott koncepciója végeredményben általános érvényű, nem külön a hivatásos sportra vagy a szabadidősportra irányul (A slow sport megnevezést a tudományos életben komoly vita övezi: A Sport in Society-s cikkünk bírálati folyamatában a hivatásos sport és 'slow' kapcsolatát oxymoronként kezelték, radikális elutasítással fogadták, a kettő összefüggésében a fenntartható sport kifejezést kezdeményezték, melyet elfogadtunk). Minthogy a koncepció a hivatásos sportra épült (az egyik leginkább versenyre szocializálódott és felgyorsult emberi alrendszerre) úgy gondolom, hogy a koncepció megalapozott. Amennyiben egy ennyire eredménycentrikus, teljesítmény és versenyorientált alrendszerben megvan a mód és megvannak az eszközök a fenntarthatóság irányába mozgulásra, akkor miért ne lehetne alkalmazni más, kevésbé a növekedési logika mentén működő alrendszerbe, akár a gazdasági rendszer egészébe? Az üzenet, hogy minden sport keretében végzett mozgásforma fenntartható kell, hogy legyen: jövőorientált, közösségépítő, dekommodifikált (nem-áruformájú) és az embert kell, hogy középpontba helyezze. Ezzel párhuzamosan a teljesítményt és annak mérését is árnyalni szükséges.

5. Hivatkozások jegyzéke

- András, K. (2003): A sport és az üzlet kapcsolata – elméleti alapok, Műhelytanulmány (34), Budapest: BKÁE Vállalatgazdaságtan Tanszék, pp. 53.
- András, K., Havran, Zs., Kajos, A., Kozma, M., Máté, T., & Szabó, Á. (2019): A sportgazdaságtani kutatások nemzetközi és hazai fejlődése = The historical development of sport business research in Hungary and beyond. Vezetéstudomány - Budapest Management Review, 50 (12). pp. 136-148. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2019.12.12>
- Annerstedt, C. & Lindgren, E-C. (2014): Caring as an important foundation in coaching for social sustainability: a case study of a successful Swedish coach in high-performance sport; Reflective Practice, 2014 Vol. 15, No. 1, 27–39.
- Barker, D. M., Barker-Ruchti, N., Gerber, M., Gerlach, E., Sattler, S. & Pühse, U. (2011): Youths with migration backgrounds and their experiences of physical education: An examination of three cases; Sport, Education and Society, 1–18.
- Brewer, B. W., Van Raalte, J. L. & Linder, D. E. (1993): Athletic identity: Hercules’ muscles or Achilles heel? International Journal of Sport Psychology, 24, 237–254.
- Brown, J. D. (2005): Research methods for applied linguistics. In: A. Davies and C. Elder, (Eds.), The Handbook of Applied Linguistics (pp. 476-500). Oxford, UK: Blackwell.
- Brundtland report, World Commission on Environment and Development (1987): Our Common Future. Oxford: Oxford University Press. p. 27. ISBN 019282080X.
- Coakley, J. (1992): Burnout Among Adolescent Athletes: A Personal Failure or Social Problem?; Sociology of Sport Journal, 1992, 9, 271-285.
- Coakley, J. J. (1994): Sports in Society: Issues and Controversies. 5th Edition, St Louis, Illinois: Mosby
- Coakley, J. J. (2016): Sports in Society: Issues and Controversies. 12th Edition, McGraw-Hill
- Cosh, S., LeCouteur, A., Crabb, S. & Kettler, L. (2013): Career transitions and identity: a discursive psychological approach to exploring athlete identity in retirement and the transition back into elite sport. Qualitative Research in Sport, Exercise and Health, 5:1, 21-42, <https://doi.org/10.1080/2159676X.2012.712987>
- Dagkas, S., T. Benn & H. Jawad. (2011): “Multiple voices: Improving participation of muslim girls in physical education and school sport.” Sport, Education and Society 16 (2): 223–239. doi:10.1080/13573322.2011.540427
- Daly, H.E. (1977): Steady-state economics. San Francisco: W.H. Freeman.

- Dénes, F. & Misovitz, T. (1994): Bevezetés a sportökonómiába, *Vezetéstudomány*, 3. sz. 57-61
- Dingle, G. & Mallen, C. A. (2020): Sport and education for environmental sustainability. In book: *Sport and environmental sustainability: Research and strategic management*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003003694-13>
- Dohlsten, J., Barker-Ruchti, N., & Lindgren, E.-C. (2020). Sustainable elite sport: Swedish athletes' voices of sustainability in athletics. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, <https://doi.org/10.1080/2159676X.2020.1778062>
- Dóczi, T. (2011): Gold fever(?): Sport and national identity – The Hungarian case, *International Review for the Sociology of Sport*, Volume: 47 issue: 2, page(s): 165-182. <https://doi.org/10.1177/1012690210393828>
- Ehrenfeld, D. (1978): *The Arrogance of Humanism*. New York: Oxford University Press
- Európai Sport Charta 2. cikkely, 1997
- European Sports Charter (1992): Article 2, adopted by the Committee of Ministers on 24 September 1992 at the 480th meeting of the Ministers' Deputies
- Fett, R., Bruns, K. & Lischka-Wittmann, S. (2009): Results of a Qualitative Market Research Study Evaluating the Quality of Medical Letters. *Drug Information Journal*, 43(6), p. 697–703. <https://doi.org/10.1177/009286150904300607>
- Fletcher, D. & Sarkar, M. (2012): A Grounded Theory of Psychological Resilience in Olympic Champions. *Psychology of Sport and Exercise*, 13, 669-678. <http://dx.doi.org/10.1016/j.psychsport.2012.04.007>
- Freeman, R.E. (1984): *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Pitman, Boston.
- Harangozó, G., M. Csutora, and T. Kocsis (2018): “How big is big enough? Toward a sustainable future by examining alternatives to the conventional economic growth paradigm.” *Sustainable Development* 26 (2): 172–181. doi:10.1002/sd.1728
- Heikkurinen, P., Rinkinen, J., Järvensivu, T., Wilén, K., & Ruuska, T. (2016): Organising in the Anthropocene: an ontological outline for ecocentric theorising, *Journal of Cleaner Production*, Volume 113, 2016, Pages 705-714. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.12.016>
- Horne, J., Tomlinson, A. & Whannel, G. (2005): *Understanding sport: An introduction to the sociological and cultural analysis of sport*. London: Routledge
- Jevons, S. (1977): *The Coal Question: An Inquiry Concerning the Progress of the nation and the Probable Exhaustion of Our Coal Mines*. In *The Study of the Future*, edited by E.

- ornish and others. Washington, DC: World Future Society. (Originally published in 1865.)
- Jones, P., Selby, D. & Sterling, S. (2010): More than the sum of their parts? Interdisciplinarity and sustainability. In P. Jones, D. Selby, & S. Sterling (Eds.), *Sustainability education: Perspectives and practice across higher education* (pp. 17–38). London: Earthscan
- Kallis, G., C. Kerschner, and J. Martinez-Alier (2012): “The economics of degrowth.” *Ecological Economics* 84: 172–180. doi:10.1016/j.ecolecon.2012.08.017
- Kassai, Sz., Pintér, J. & Rácz, J. (2017): Az interpretatív fenomenológiai analízis (IPA) módszertana és gyakorlati alkalmazása, XLVIII. ÉVF. 2017. 4. SZÁM/ ISSN 0133-0179
- Kerekes, S., Marjainé Sz. Zs. & Kocsis, T. (2018): Sustainability, environmental economics, welfare. Budapest: Corvinus University of Budapest, doi:10.14267/cb.2018k05
- Köves, A. (2017): Sustainable and responsible business under degrowth paradigm
- Király, G., Pataki, Gy., Köves, A. & Balázs, B. (2013): “Models of (future) society: Bringing social theories back in backcasting.” *Futures* 51: 19–30. doi:10.1016/j.futures.2013.05.001
- Kocsis, T. (2018): Finite earth, infinite ambitions: Social futuring and sustainability as seen by a social scientist. *Society and Economy* 40, 111–142.
- Kocsis, T. & Szathmári, A. (2020): “Is Slow the normal human condition? Lessons from elite sport careers.” Manuscript. Budapest: Corvinus University of Budapest
- Lally, P. (2007): Identity and athletic retirement: A prospective study. *Psychology of Sport and Exercise* 8 (2007) 85–99. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.03.003>
- Larkin, M., Eatough, V. & Osborn, M. (2011): Interpretative phenomenological analysis and embodied, active, situated cognition. *Theory and Psychology*, 21(3). 318–337.
- Latouche, S. (2011): *A Nemnövekedés diszkrét bája*. Szombathely: Savaria University Press.
- Lawson, H. (2005): Empowering people, facilitating community development, and contributing to sustainable development: The social work of sport, exercise, and physical education programs; *Sport, Education and Society*, 10(1), 135–160.
- Liegey V., Madelaine, S., Ondet & Veillot, A. (2013): *Un projet de Décroissance. Manifeste pour une Dotation Inconditionnelle d’Autonomie (DIA)*. Paris: Les Éditions Utopia
- Lindsey, I. (2008): Conceptualising sustainability in sports development, *Leisure Studies*, 27:3, 279-294. <https://doi.org/10.1080/02614360802048886>
- Ling, Z. & Hong, F. (2014): After the Glory: Elite Athletes' Re- Employment in China; *The International Journal of the History of Sport*, 2014 Vol. 31, No. 6, 635–651.

- Littig B. & Grießler E. (2005): Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory, *Int. J. Sustainable Development*, Vol. 8, Nos.1/2
- Loland, S. (2006): Olympic sport and the ideal of sustainable development. *Journal of the Philosophy of Sport*, 33(2), 144–156.
- Lundqvist, C. (2011): Well-being in competitive sports—The feel-good factor? A review of conceptual considerations of well-being; *International Review of Sport and Exercise Psychology* Vol. 4, No. 2, September 2011, 109_127
- Málovics, Gy. & Bajmócy, Z. (2009): A fenntarthatóság közgazdaságtani értelmezései. *Közgazdasági Szemle*, LVI. (5), pp.464–483.
- Malthus, T. R. (1976): *An Essay on the Principle of Population*. New York: Norton. (Originally published in 1798.)
- McMichael, A.J., Butler, C.D., & Folke, C. (2003): New visions for addressing sustainability. *Science*, 302, 1919–1920.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994): *Qualitative Data Analysis*. Sage, Newbury Park, CA.
- Nagy, P. (1995): Bevezetés a professzionális sport közgazdaságtanába. In.: Új utak a közgazdasági, üzleti és társadalomtudományi képzésben. BKE Jubileumi Konferencia 1995, Budapest, I. kötet 488-493.
- Neumeyer, E. (1999): Weak versus strong sustainability: exploring the limits of two opposing paradigms. Cheltenham: Edward Elgar.
- Norton, B., Costanza, R. & Bishop, R. C. (1998): The Evolution of Preferences. Why ‘Sovereign’ Preferences May Not Lead to Sustainable Policies and What to Do about it. *Ecological Economics*, Vol. 24. No. 2–3. 193–211. o
- Pang, B. & Macdonald, D. (2016): “Understanding young Chinese Australian’s (dis)engagement in Health and Physical Education and school sport.” *Physical Education and Sport Pedagogy* 21 (4): 441–458. doi:10.1080/17408989.2015.1043257
- Pietkiewicz, I., & Smith, J. A. (2014): “A practical guide to using Interpretative Phenomenological Analysis in qualitative research psychology.” *Czasopismo Psychologiczne Psychological Journal* 20 (1): 7–14. doi:10.14691/CPPJ.20.1.7
- Pearce, D. (1989): *Blueprint for a Green Economy*, Earthscan, London.
- Polányi, K. (2001), [1944]: *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, with a foreword by Joseph Stiglitz and introduction by Fred Block, Boston, MA, Beacon Press
- Preuss, H. (2019): Event legacy framework and measurement, *International Journal of Sport Policy and Politics*, 11:1, 103-118. <https://doi.org/10.1080/19406940.2018.1490336>

- Richardson, J., & McKenna, S. (2020): An exploration of career sustainability in and after professional sport. *Journal of Vocational Behavior*, Volume 117, March 2020, 103314. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2019.06.002>
- Roth S. & Valentinov, V. (2020): East of nature. Accounting for the environments of social sciences. *Ecological Economics*, 176:106734
- Ryan, C. (2018): Navigating the athlete role: identity construction within New Zealand's elite sport environment. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 10:3, 306-317. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2017.1399923>
- Rubin, H. J. & Rubin, I. S. (2012): *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. 3rd Edition, Thousand Oaks, CA: Sage
- Schubring, A., & Thiel, A. (2014): Growth problems in youth elite sports. Social conditions, athletes' experiences and sustainability consequences. *Reflective Practice*, 15:1, 78-91. <https://doi.org/10.1080/14623943.2013.868793>
- Senge, P. (2008): Working together for a future that has a future. Association for the advancement of sustainability in higher education [video]. Retrieved from http://www2.aashe.org/conf2008/video_senge.php
- Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin M. (2009): *Interpretative Phenomenological Analysis.*: Sage, London.
- Smith, J. A. (2011): Evaluating the contribution of interpretative phenomenological analysis. *Health Psychology Review*, 5(1), p. 9–27. <https://doi.org/10.1080/017437199.2010.510659>
- Somogyi, K., Birtalan, I., Einspach-Tisza, K., Jantek, Gy., Kassai, Sz., Karsai, S., Sebestyén, E., Düll, A., & Rácz, J. (2018): Mi történik egy kvalitatív módszertan doktori szemináriumon? A GT- és IPA-elemzés menete, *Alkalmazott Pszichológia*, 18(2): 105–127.
- Steffen, W., Broadgate, W., Deutsch, L., Gaffney, O. & Ludwig, C. (2015): “The Trajectory of the Anthropocene: The Great Acceleration.” *Anthropocene Review* 2 (1): 81–98. doi:10.1177/2053019614564785
- Szalay, Zs. (2008): A globális vállalatok társadalmi felelőssége, *Műhelytanulmányok Vállalatgazdaságtan Intézet*, HU ISSN 1786-3031
- Szántó, Z. O. (2018): Social futuring – An analytical conceptual framework. *Society and Economy* 40, 5–20.

- Szathmári, A. (2017): Building sustainability in sport: a clear offside or chance for a „slow” rebirth? *Vezetéstudomány - Budapest Management Review*, XLVIII. ÉVF. 2017. 11. SZÁM/ ISSN 0133-0179. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.11.04>
- Szathmári, A. & Kocsis, T. (2020): Who cares about Gladiators? An elite-sport-based concept of Sustainable Sport. *Sport in Society*, <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1832470>
- Szathmári, A. (2021): ‘I wouldn’t do anything differently...Although I won’t let my child go in that direction’: Successful Hungarian Olympians’ understandings and experiences at the close of elite sport careers. *Vezetéstudomány / Budapest Management Review*, 52(5), 68–78. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2021.05.06>
- Thelwell, R. C., Weston, N. J. V., & Greenless, I. A. (2007): Batting on a sticky wicket: Identifying sources of stress and associated coping strategies for professional cricket batsmen. *Psychology of Sport and Exercise*, 8(2), 219–232. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2006.04.002>
- Vveinhardt, J., Fominiene, V.B., & Andriukaitiene, R. (2019): “Omerta” in Organized Sport: Bullying and Harassment as Determinants of Threats of Social Sustainability at the Individual Level. *Sustainability* 2019, 11, 2474. <https://doi.org/10.3390/su11092474>